

**LA TOPONÍMIA ROMÀNICA
EN L'ONOMASTICON DE J. COROMINES**
ROMANCE TOPONYMY IN J. COROMINES'
ONOMASTICON CATALONIAE

Emili CASANOVA*

Coromines ha estat l'autor que més i més bé ha estudiat la toponímia hispànica, especialment la valenciana i la catalana, sempre des d'una perspectiva romànica, intentant explicar de la millor manera possible els ètims i les motivacions de les creacions toponímiques d'ara i les antigues ja desaparegudes. L'article intenta mostrar el mètode toponímic de Coromines, la seua obra magna, l'*Onomasticon Cataloniae*, una bona quantitat d'etimologies toponímiques proposades tenint-ne en compte l'existència en altres parts de la Romànica i les explicacions que s'hi han donat per a topònims semblants. Tot pensat per a aplicar este mètode al futur *Onomasticon Hispaniae*, en fase de preparació per un grup d'investigadors universitaris de tot Espanya.

Paraules clau: Romània, toponímia, Coromines, català-valencià, etimologia, comparativisme.

Coromines is, without doubt, the author who has most thoroughly studied Hispanic toponymy, especially those of Valencia and Catalonia. He always attempted to explain as well as possible the etymons and motivations of all recent and ancient toponymic creations from a Romance perspective. Here I intend to show Coromines' methodology in his *magnum opus*, the *Onomasticon Cataloniae*, in which he takes a large number of proposed etymologies

* Facultat de Filologia. Universitat de València

Correspondencia: Universitat de València. Facultat de Filologia. Avenida Blasco Ibáñez, 32. 46010 València. España.

e-mail: emili.casanova@uv.es

into account. Our aim is to apply his procedures to the upcoming *Onomasticon Hispaniae*, which is being prepared by a team of researchers from all over Spain.

Keywords: Romance languages, toponymy, Coromines, Catalan–Valencian, etymology, comparative method.

Joan Coromines (Barcelona, 1905–Pineda de Mar, 1997) ha estat, sens dubte, el més important lingüiste català de tots els temps, i un dels primers romanistes del món, a l'altura de Meyer–Lübke, Von Wartburg i Menéndez Pidal.

1.— La seua dedicació màxima va ser l'estudi del català (ell ha enllestit tot sol un Diccionari Etimològic de lèxic —el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana (DECat)*— i un Diccionari etimològic de topònims —l'*Onomasticon Cataloniae (OnCat)*— i ens ha traçat totes les regles per a fer una gramàtica històrica completa), del castellà (ha escrit el *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana* i el *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico (DCECH)* —este amb l'ajuda de José Antonio Pascual— i del gascó (ha escrit el *Vocabulari aranés*, tesi doctoral de 1931 i *El parlar de la Vall d'Aran: Gramàtica, Diccionari i estudis lexicals sobre el gascó*, editat el 1990). Però a través de l'estudi d'estes llengües ha tingut present la resta de llengües romàniques, especialment, l'occità, l'aragonés i el francès, les altres llengües hispàniques, com el basc i el gallec, les llengües preromàniques com el celta o el sorotàptic, i les llengües d'adstrat com el mossàrab, el germànic i l'àrab. Tot ha estat tingut en compte per Coromines que considerava que l'estudi d'una llengua havia de ser total, sempre situant-la entre les seues germanes i veïnes. I és que Coromines coneixia en major o menor mesura més de 25 llengües, una gran part de les quals les va aprendre perquè les considerava necessàries per a poder portar a terme la seua obra etimològica i interpretativa de mots i topònims.

De tota la seua obra, la més singular, la que més apreci personal va tindre va ser l'OnCat, és a dir, l'estudi etimològic de tots els noms de lloc del territori catalano–valencianoparlant, com va explicar a tots els presents en el VII Congrés Internacional de Ciències Onomàstiques

de Salamanca l'any 1955 i va publicar en la revista *Onoma*, vol. IV, 1953, pp. 44–49. Deia Coromines: «L'Onomasticon Cataloniae sera un vaste recueil d'onomastique enregistrant et expliquant étymologiquement tous les noms de personne anciens et modernes employés dans le domaine linguistique catalane (Catalogne, Roussillon, Royaume de Valence, Baléares et zone orientale d'Aragon), ainsi que tous les noms de lieux, morts ou vivants, situés dans ce territoire; noms de lieux dans la plus large acception du mot : nom de localités habitées, lieux-dits (abstraction faite de leur importance), noms de cours d'eau ou de lacs, noms d'accidents orographiques, de maisons isolées, de grottes, fontaines, arbres renommés, etc. On s'est décidé aussi à ajouter au domaine catalan la moitié nord de la partie aragonaise de la province de Huesca, qui établit la liaison entre le territoire catalan et le domaine de la langue basque, en égard à l'importance du basque et de la zone intermédiaire (dont les parlars ont d'ailleurs un grand intérêt scientifique en eux mêmes) pour l'étude du substrat pré-roman de la Catalogne».

El mateix Coromines deia el 1997: «/Si fèiem l'On Cat/ hauríem enllestit una obra monumental, el corpus toponímic de Catalunya més gran i útil que qualsevol atlas lingüístic, i que Catalunya seria el primer país del món a tenir-la amb tot i que molts altres ja l'han projectat». Aquesta obra la va començar l'any 1935, la va tindre sempre present i la va acabar dos dies abans de la seua mort.

2.— La publicació de l'OnCat consta de 8 volums i uns bons índexs dels topònims estudiats: en total 45.383 formes diferents, dels més de 400.000 topònims que va arreplegar de fonts escrites i orals durant la seua vida. A pesar que en els anys 1970 havia redactat unes monografies toponímiques per cada poble com a base de la seua futura obra, a l'hora de la redacció final, per la seua edat avançada i per poder redactar personalment tots els topònims suposadament més complicats i deixar els altres als seus ajudants, va decidir dividir els topònims en tres grups:

—Noms d'etimologia molt incerta, fonamentalment d'origen substratístic o preromà (iberobasc, cèltic, indoeuropeu precèltic), i adstratístic (àrab, germànic, mossàrab) que convenia que redactara ell mateix perquè els seus coneixements i experiència eren insuperables.

—Noms que presentaven un grau de dificultat menor, però que no eren clars des d'un punt de vista etimològic. Eren estudiats per ell i per col·laboradors seus.

—Noms d'etimologia quasi clara, transparent, que eren fàcilment estudiables o ell mateix havia estudiat en *Estudis de Toponímia Catalana (ETC)* o en el *DECat*.

Però en la seua concepció l'OnCat no era només esta obra, sinó també tots els altres treballs que va realitzar en la seua vida. En concret:

—Els altres estudis sobre onomàstica, especialment els *ETC* i *Topica Hespérica* (Top Hesp), on trobem un recull dels seus millors treballs fets en els anys 50 i 60, en la plenitud de la seua vida científica, i on a més veem la seua mentalitat onomàstica i la seua metodologia.

—Els centenars de topònims estudiats en les pàgines dels seus diccionaris, en especial, el *DECat*: per a Coromines el coneixement i la documentació del topònim és clau i inseparable de l'estudi del lèxic perquè és un mot fossilitzat o perquè de vegades és el testimoni més fefaent de la pervivència d'un vocable llatí o d'una variant formal desconeguda. Tant present tenia sempre el topònim que fins i tot en aquest diccionari té com a entrades topònims, com *Tagomago* o *Mutxamel*. Per exemple: BARANDA, DCELCH, I, 500b, nota 4: «mas al Sur debió existir un mozárabe *barandado 'corral', alterado por disimilación en el Barandano, nombre de un mas ya antiguo entre Aiello, Rugat y Castelló de Rugat (entre Gandia y Albaida); otros pronuncian Balandano con el revelador cambio arabizante de -r- en -l-». En canvi, en *OnCat*, II, 340b, sota *barana* diu que *Barandano* és mossàrab i afig que «no és segur que hi hagi sufix -ano, sobretot si reparem en l'alt arag. barandao 'redil para ovejas' /.../ no és forçat suposar que partint de -ado (o àr. -ato) la *de* es canviés en -n- per dissimilació i alhora assimilació».

—Les monografies i els cedularis toponímics, preparatoris del diccionari final, que hi han quedat inèdits, moltes de les quals aporten informació documental i explicacions etimològiques més versemblants que les del *OnCat*, cosa comprensible si tenim en compte que les va redactar de més jove i sense presses, abans de dedicar-se al *DECat*.

3.— Coromines, romanista: Joan Coromines va estudiar totes les llengües romàniques i les va tindre presents en els seus estudis per diverses raons:

—per l'època de la seua formació: En els anys 20 només tenia sentit estudiar la Romània com una unitat, estudiar les seues llengües com a germanes i filles del llatí. Per això, com altres, féu estudis a Montpeller, amb Millardet i Grammont; a Madrid, amb Menéndez Pidal i Américo Castro; a Zurich, amb Gauchat, Steiger i Jud.

—per les vicissituds de la seua vida que el va portar exiliat a París i després a l'Argentina, on va ser professor d'espanyol, i a Chicago on va regentar una càtedra de Filologia Romànica.

—per la seua concepció comparativista de l'estudi de la llengua: qualsevol tema català o d'altra llengua ha de ser examinat a la llum de les altres llengües romàniques. En ell, el comparativisme és la peça clau de la seua metodologia, com assenyala Badia i Margarit: comparar lexemes, evolucions fonètiques, sufixos, situació geogràfica dels topònims, etc., és la millor manera d'encarar fenòmens desconeguts o nous. El mateix Coromines ho diu: «no en té prou amb aquests coneixements el qui vulgui penetrar els secrets de la toponomàstica. No sols ha de conèixer molt bé el català sinó també les altres llengües emparentades, i la lingüística romànica en general, car de vegades a la nostra toponímia apareixen mots romànics perduts totalment en català però vius en llengües germanes» (ETC, I,19). Com a exemples aporta noms com *El Portús* = fr. pertuis 'osca o forat' ≤ PERTUSIUM; *Fraga* 'afrau', 'port' ≤ FRAGUM 'frau', *Penedés* 'castells roquers' = port penedo; *Cruscat* 'volcà prop d'Olot' «dubtem entre it. *crusca* 'segó', occ. *croscó* 'closca (tots dos al·lusius al pedruscall minúscul que forma els vessants d'aquest terreny volcànic) i el llat. CORUSCARE 'llampegar', hui port. *corisco*, que ens recordaria les fulguracions que eixirien del seu cràter en les nits de l'erupció».

I afegeix: «No cal, doncs, ponderar com la comparació amb la toponímia francesa, la italiana i sobretot l'occitana i la de les terres de llengua castellana i portuguesa, és per a nosaltres extraordinàriament instructiva /.../ També per a la Gramàtica històrica de la nostra llengua és

d'importància vital la toponomàstica: hi ha evolucions fonètiques i fets morfològics que a penes han deixat rastre fora de la toponímia, recobertes fora d'allà per reaccions dialectals, històriques o socials oposades; i en alguns casos, per la senzilla raó que en els noms comuns no apareixen mai, o hi apareixen rarament, els grups de sons on es poden produir-se aquells canvis» (ETC, I,21).

Això el va portar a llegir-se i a usar totes les obres més importants de romanística en la seua joventut, a estar al corrent del que es feia, i a tindre-les totes presents com a font dels seus estudis. Però, a causa de l'evolució de la romanística: noves metodologies i creixement desmesurat de l'estudi de les llengües particulars, i sobretot a causa de la seua difícil vida hagué de prendre una decisió cap als anys 70: deixar d'estar al dia de la bibliografia romànica i particular de cada llengua i dedicar-se a redactar els seus diccionaris amb l'objectiu d'oferir-nos les opinions i orígens etimològics de milers de mots i topònims, sabedor que en moltes ocasions li mancava documentació, però convençut que la romanística del futur li agrairia que li oferira les seues opinions i processos d'anàlisi encara que en moltes ocasions hauria de ser superat per l'aparició i l'ús de nous textos. Açò ho feu esperonat també per l'objectiu d'eleva el català a llengua de consulta imprescindible de la Romània a l'altura de les més importants. Per això, excepte en alguns casos, la bibliografia de fonts usada és anterior a eixa època, és la pròpia de mitjan segle XX. La decisió que va prendre, a pesar d'algunes crítiques de romanistes, és la millor que podia fer i ara els successors som els que hem de seguir completant la seua obra com ell deia.

El nom de l'obra li va ser suggerit pel mateix Jakob Jud, mestre dels romanistes, que el va esperar a fer-lo, com li deia en una carta de 1935: «votre projet de constituer le trésor des noms de lieux de la Catalogne est un acte digne de vous: c'est un grand service que vous rendez à votre pays» (Lleures, 393)

4.— Fonts de l'OnCat:

L'OnCat, a diferència dels altres diccionaris etimològics no va precedir per cap repertori bibliogràfic ni de fonts, per la qual cosa hem de basar-nos en els inventaris dels altres diccionaris, en les altres obres

sobre toponímia, i en les cites de cada article de l'OnCat, per a conèixer les fonts emprades per Coromines.

En primer lloc, trobem una llista en el pròleg a OnCat, I, p. XI: «Pel que fa a revistes i a estudis dedicats a la toponímia d'altres països de l'occident europeu i molt particularment de França, de la Península Ibèrica, d'Itàlia i de Suïssa, l'atenció que els hem dedicat és ja antiga i ha restat constant. Hem cregut que era el nostre deure familiaritzar-nos amb l'estudi de la toponímia dels altres països romànics d'Europa i fins i tot de territoris llunyans com l'Amèrica del Sud, sobretot en allò en què de per si era susceptible d'aclarir les condicions generals i humanes que governen tota fixació toponímica, i en particular allà on s'han produït canvis de llengua. Hom podrà llegir els estudis que hem publicat en relació amb aquests territoris europeus i americans, sigui sobre la toponímia en particular, sigui amb un abast més general, però relacionats també amb la toponímia, en els “Anales del Instituto de Etnografía Americana”, v (Mendoza, 1944), 95–126; “Revista de Filología Hispánica”, v (1943), 57–71; “Festschrift Jud”, 563–587; “Vox Romanica”, II, 147–169, 447–465. Als quals escau ara afegir *Du nouveau sur la toponymie occitane* en “Beiträge zur Namenforschung”, N.F. VIII, 1973, 193–308; *Elementos prelatinos en las lenguas romances hispánicas*, en “Actas del I Coloquio sobre lenguas y Culturas Prerromanas de la Península Ibérica” (Salamanca 1974), 87–164, 363–385, 407–423; *Topica Hesperica*, 2 vols. (Madrid 1972); i d'altres. Amb vista a la interpretació etimològica dels materials, hem considerat també essencial familiaritzar-nos amb els repertoris de llengües-fonts, sobretot els *Onomastica llatins* de De Vit i de Perin, *Zur Geschichte lateinischer Eigennamen* de W. Schulze, *l'Altdeutsches Namenbuch* de Förstemann, *l'Altceltischer Sprachschatz* de Holder, sense oblidar les fonts musulmanes tals com l'*Onomasticon* del Príncep de Teano, les *Norme* de Nallino, la *Liste des Noms* dels Indígenes del Govern general de l'Algèria i l'*Assila* d'Abenpasqual, d'altra part les col·leccions de toponímia hispanoaràbiga de Saavedra i de Lopes, etc. Cal afegir-hi encara els estudis sobre els noms francesos en *-anum* i en *-acum* per Skok, Kaspers i d'Arbois de Jubainville, els d'Aebischer sobre l'antroponímia i la toponomàstica d'origen personal de Catalunya i dels

països veïns, els de Meyer–Lübke, Gamillscheg i Sachs sobre els noms de lloc i de persona d'origen germànic, els de Leite de Vasconcelos, Silveira, Piel, Lautensach, etc, sobre la toponímia portuguesa, i molts altres. En fi, els *Dictionnaires Topographiques de França*, sobretot els del Migdia, especialment els de l'Aude, de l'Erau, del Cantal i dels Baixos Pirineus ens han lliurat un gran nombre d'indícis precisos i de materials comparatius».

A aquestes fonts hem d'afegir a les que cita en el si de l'OnCat. Per exemple, les obres de:

- Flechia, Giovanni, «Di alcune forme de nomi locali dell'Italia superior», en *Atti de la Reale Accademia delle Scienze di Torino*, Torino, 1873.
- Lognon, A. *Les noms de lieu de la France*, París, 1920–9.
- Pieri, Silvio, *Toponomastica della Vall dell'Arno*, Roma, 1919.
- Pratti, Angelico, *Vocabulario etimologico italiano*, Milano, 1951.
- Sachs, Georg, *Die germanischen Ortsnamen in Spanien und Portugal*, Jena, 1932.
- Vincent, Auguste, *Toponymie de la France*, Bruxelles, 1937.
- Weisgerber, Leo, *Rhenania germano–celtica*, Bonn, 1969.
- Whatmough, Joshua, *The Dialects of Ancient Gaul*, Cambridge, 1970, citat per una fotocòpia de 1950.

I encara les que cita en els seus estudis monogràfics, com per exemple: Carnoy, Holdern Lebel, Menéndez Pidal, Paul Meyer, Mitxelena, Pokorny, Polge, Rohlf, Schneider, Schmoll, Simonet, Tovar, i el *Rätisches Namenbuch*, vol I (Materialen), Zuric, 1939, de Von Planta–Schorta.

Com afirma en les *Indicacions bibliogràfiques* de la introducció del *Diccionario Crítico Etimológico del castellano* «por la necesidad de evitar un aumento excesivo del volumen de esta lista, se ha prescindido de la gran mayoría de los artículos de revista, exceptuando los de importancia doctrinal básica. No se extrañará, por lo tanto, la ausencia aquí de

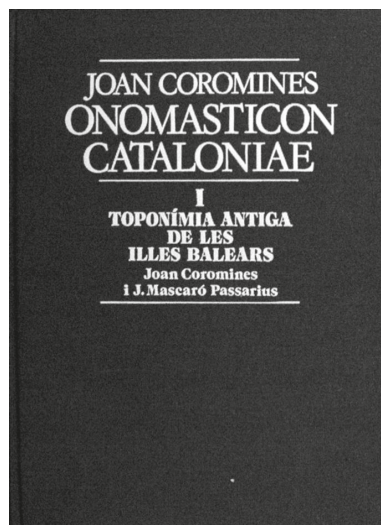

filòlogos tan benemèrits de la investigació lèxica como Aebischer, Bertoldi, Bruch, Hubschmied, padre e hijo, Kahane, Lapesa, Malkiel, cuya aportación máxima consiste en aquella clase de artículos».

Sí que cita, en canvi, el nom de les revistes usades, dels atles i dels diccionaris romànics, tots els més importants de la Romània, tant en la introducció dels seus diccionaris etimològics com en el si de l'OnCat. Per exemple: RLiR, Vox Romanica, Bulletin de la Société de Linguistique de París, REW (Romanisches Etymologisches Wörterbuch), FEW (Französisches Etymologisches Wörterbuch), Revue Celtique, de París, Revue de Dialectologie Romane, de Bruxelles, 1909–14, Revue des Langues Romanes, Montpellier, 1870–, Zeitschrift für celtische Philologie, Halle, 1877–.

Una de les fonts més usades per ell en tot moment van ser els Diccionaris topogràfics francesos i obres semblants d'altres llengües, que Jud li va ensenyar a manejar. Tant valorava ell aquest tipus de repertoris per a poder enfrontar-se amb garanties a fer etimologia que traçà un pla de toponímia hispànica per a confegir-ne i ell mateix recorregué personalment els més de 2000 municipis catalano-valencianoparlants per a recollir-los de viva veu. Al mateix temps demanava que els excursionistes i aficionats feren arpeggues sistemàtiques per pobles, però demana que estos no perden el temps fent etimologia perquè la preparació necessària és molt difícil d'aconseguir. Això que li ho deixen a ell o a estudiosos com ell, com recomanà a Ramon Amigó.

Sempre cita la font emprada en la documentació romànica usada, amb el nom de l'autor i sigles (moltes de les quals són difícils d'esbrinar).

5.— La toponímia romànica en l'OnCat: Coromines segueix sempre un esquema en la redacció dels articles:

- Descripció i situació del topònim.
- Pronunciació viva.
- Documentació antiga.
- Etimologia.
- Formes parònimes.
- Notes.

En els tres darrers apartats és on aboca o té present les seues fonts i coneixements romanístics i d'altres llengües: germàniques, cèltiques o aràbigues.

Posem alguns exemples de com ho fa:

a) Com a suport a l'etimologia proposada per ell contra d'altres: En AGRAMUNT, OnCat, 20a, diu: «El fet, però, que aquest compost es repeteix en diferents paratges de la Romània, circumpirenaics sobretot, és fort indicatiu que aquí tenim una denominació paleo-romànica, estereotipada, de llocs aturonats i fortificats, amb un matís originari com 'munt(castell) elevat, escarpat, aspre'. Passa revista a totes les etimologies anteriors, citant Rohlf s i Wallensköld, i a partir del sentit de 'punxegut' del llatí ACER, present en autors llatins arriba a la conclusió que ve de ACREM MONTEM 'turó escarpat'.

Després passa revista als parònims de fora de Catalunya, a la Baixa-Navarra: Agramont/ Gramont; a Portugal, Agramonte (i derivats de ACER, com Agrelas, Agrinha, Agrafonte), i a parònims d'altres terres catalanes. En aquest apartat aprofita per a explicar la dissimilació de les *o...ó* de ACER MONTEM $\geq$ Agromont $\geq$ Agramont, com ho certifica CLARU MONTEM $\geq$ Claromont $\geq$ Claramont.

En l'apartat de Notes, corregix Förstemann: «no hi ha arrels antropòniques AKR- ni AGR-». És un bon model d'article.

AVINYÓ, II, 286b: Creu que l'etimologia més convincent és acceptar que el nom de la ciutat provençal Avinhon era de derivació romana seguint Arbois de Jubainville, i no cèltica $\leq$ AVENNIO, nom gentilici.

I que els gal·lo-romans repetiren la formació en una dotzena de llocs del Sud de França. «Doncs, així hem d'admetre que el nostre Avinyó de Bages és un cas més de recreació autòctona si bé amb elements romans i no pas calc de l'Avènnio de la Vaclusa; ni majorment res de cèltic». Per arribar ací estudia tot el que s'ha dit sobre el nom occità per part de Vincent, Jullian, Holder i Pieri. I accepta l'origen llatí per la gran quantitat d'homònims Avignon en el Centre i Sud de França, a més, clar és, i que celtistes com Pokorny no defenen fortament la seua adscripció.

VIDRÀ, VIII, 11b: ≤ De VITRIANUS, predi d'un romà *Vitrius, nom pertanyent a la ben descabdellada família antroponímica, dels noms ben coneguts i documentats en inscripcions (Schulze) i en l'Onom de Perin. Inadmissible fer-lo vindre de VICTORIUS (d'on els ben coneguts NLL fr. Vitry, etc). «Del mateix origen que els noms catalans a Itàlia: toscans Vetriano, Vetralla i Vico Vitriini (Pieri, Top Arno, 198), piemontès Vidrè (Vitracco en it.), ≤ VITURIACUM, etimologia correctament vista per Pieri i Flechia (De alcune forme di NLL dell'Italia superiore, 57–58)».

b) per a descartar una etimologia àrab d'un topònim de València, que per ser una zona arabitzada té probabilitats de tindre topònims d'aquest origen: Sobre Sollana, VII, 154, diu: «Com ja digué M–Lübke (*Das Kat.*, p. 179) és un nom de vil·la romana, de la sèrie dels en –ANUM, –ANA, derivats d'un NP. Certament derivat de SOLLIUS (Schulze, 239, 425), que era cap d'una nombrosa família antroponímica ben documentada (Solonius, Sollidea, Solanius, –linius, –letius, –leius). Per a nosaltres és força indiferent, que fos d'arrel itàlica o cèltica; si Skok (§594) junt amb Arbois de J. i Holder, es decanten pel cèltic, potser és sobretot atesos els descendents en –ACUM de les terres d'Oc: Souillac al Perigord i Carcí; però també podríem donar preferència a l'itàlic, vist el gran desenvolupament sufixal que he indicat».

c) per a plantejar-se si el nom català és creat en la zona o és un topònim traslladat o postantroponímic: De VERDÚ, VII, 463b, troba parònims a Berdún, vila del NO d'Aragó i els diversos Verdun de França. ETIM: Accepta sens dubte que és un dels nombrosos NLL cèltics en –DUNO,

com el Verdú de la Lorena que cita Holder, III, 389–9 i Watmough. Sobre el primer element, hi esmenta el desacord dels celtòlegs, per exemple Weisberger (*Sprache des Festalkenten*, p. 213, 2^a ed, p. 70) i Van Verveke, les Verduns, 1914–20. Creu que ve de UIRODUNO (de UIRO ‘vigor, fortalesa viril’). Després estudia dos altres noms catalans que corroboren l’origen propi de Verdú: Verdònic $\leq$ *VERODUNICO, com els Verdon de França, i Vallverdú $\leq$ VALO–VERODUNO ‘recinte o clos de Veroduno’. Es decanta, doncs, per l’autoctonia del nom català davant dels francesos.

Igual actua en SORIANO, VII, 164a: Diu que ja sap que es mira com a descendent de la ciutat de Sòria. Però, tanmateix, diu: «Declarem–ho resoltament increïble tractant–se d’una ciutat llunyana i tan estrangera, com va ser, fins el s. XVI, la més pobra i despoblada de les ciutats de Castella la Vella. Estiguem segurs que és ben altra cosa: herència morisca valencianíssima», documentat al segle XIII. Ací, opinió errada, però.

d) Per a distingir els orígens diferents de dos parònims i per a aportar els seus coneixements a la Romània:

Això el porta a estudiar l’etimologia de topònims d’altres llengües: ARLES, II, 241a: Diu que l’Arles cat. ve de ARULAS, diminutiu de ARA, documentat des de Ciceró. En canvi, l’*Arles* occità, escrit Arle o Arlet, ve de $\leq$ ARELATE, mot cèltic ante–proparoxíton, de la prep. ARE ‘prop’ i LATE ‘aiguamoll’, forma que es documenta en Cèsar i altres autors llatins, com expliquen Antoine Thomas i M.–Lübke. Sí que troba homònims d’Arles a Gistaín i a la zona dels Grisons i a la Val Poschiavo, com arpleguen Planta i Schorta i Jud. També hi troba un *Arlate*, homònim de l’Arle del Roine, a Como, seguint Flechia, p. 77. I fa notar que «era convenient donar l’etimologia de l’Arle provençal per evitar que continuï desorientat la recerca de la del nostre. Era profitós, també donar–la en si, segons la meua idea, que crec en part nova o més completa que allò que corre».

També en ALTAFULLA, II,172,b. Per a ell ve de l’àrab *tahuila* ‘peça de terra’ (Dozy). Cal separar un NL homònim francès d’aquesta etimologia: Castell de Hautefeuille, prop de París, que procedeix del llatí

ALTA FOLIA 'fullatge'. Descarta que el nom català vinga del mateix ètim perquè en francès és normal l'orde adjectiu + substantiu, però este orde en català seria inusitat.

e) Corregix etimologies anteriors, com les d'Alcover–Moll, amb l'anàlisi geogràfica i el testimoni d'altres lengües: ÀGER, II, 16b: No ve de AGER 'camp', perquè la forma viva era AGRUM i l'evolució fonètica d'esta o de l'altra seria *agre o aire*, ni d'un *Agiria* inlocalitzat de l'*Itinerarium Antonini*, com vol Moll. Ve de AGGER 'terraplè' com demostra la situació del lloc «esgraonada en un turó dominat per les ruïnes de la col·legiata (i del Castell) i ocupant el centre de la vall reclosa entre el Montsec occidental i la Serra de Montclús». El mot com a denominació d'Àger devia al·ludir alhora a les terrasses successives que es veuen a la nostra vila.

Creu que en esta zona pre–pirinenca es conservaria el mot en la forma llatina normal i a la resta hi hauria una dissimilació, com a l'Itàlia central i a la Toscana on trobem localitats com Argile, Gavargini i Àrgini (segons Pieri, *Toponimia della valle dell'Arno*, pp. 300–301).

f) Estudia noms de zones pròximes a Catalunya, siga d'Aragó o d'Occitània. Per exemple, ADESIG, II, 10b, nom d'un riu afluent de l'Aglí. No accepta que vinga de *desig* ni de l'occità *deziriers*. Per a ell, pel que fa a l'arrel està emparentat amb Aude, riu que naix al Capcir ≤ ATACE, al qual s'hi ha afegit el sufix hidronímic –EGIO (o almenys –EIO), «però com que ja em vaig estendre sobre aquesta terminació i aquest enllaç en el meu estudi de toponomàstica occitana, dels *Btr. z. Namenfg*, VIII, 1973, 220, 224n, 225, 259, hi podem remetre sense que calgui afegir–hi més».

I com a mostra del treball a contrarellotge diu: «Sigui permés al nostre intent d'estalviar el nombre d'articles en la present obra immensa, quan, no presentant un nom substancials problemes, es pugui afegir a un altre de relacionat, donar ací en breus mots l'etimologia del nom del riu Aude».

g) El topònim aclaria l'etimologia del nom comú: DECAT, GAI, IV, 256a, nota 9: En català existix en diversos llocs el topònim Montgai/

Montgoi que venen de MONS GAUDIIM «com resultat fonètic de Gaudium, amb ús heteròclit d'aquest mot com adjectiu». Aquests Montgais tenen parònims a Occitània (OnCat, v, 350a): *Mongauzy*, *Mongauch* i *Monjoie*, que ell fa vindre de MONS GAUDIIM i no del suposat germànic *MUND–GAWI, com volia Polge, *Mél. Phil. G. I*, 964, 20.

h) Molts lexemes llatins només han perdurat com a topònims:

ADRI, II, 14b: Nom romànic que ens remet al període arcaic de la llengua romànica ATRIUM per evolució normal –TR– ≥ DR, i no només cultisme traslladat a les llengües germanes. Jud demostrà com aplicat a l'entrada i porxo de les esglésies acabà per designar els cementeris parroquials, perquè allí és on enterraven els morts, d'aquí el nom dels cementiris en els parlars de Picardia i Valònia». Coromines també el troba en gallec i portugués *ádro* (O. Schneider, *VKR*, XI, 261, 262). I també és heretat del llatí el basc *atairi* 'atrio, pórtico' (Azkue).

i) De vegades, però, no acaba d'aclarir l'etimologia:

AIATES I AIATS, II, 30, on diu que «sense estar ben segur d'haver-ne trobat l'explicació etimològica /.../ També a Itàlia hi ha NLL que acaben de llevar-me la desconfiança amb què prenia aquesta idea. A Toscana *Agliaja*, i amb sufix col·le. netament fitonímic. *Agliareto*, i allí ens interessa encara més *Agliati* (tots ells en l'obra de l'òptim toponomasta Pieri, *Top d'Valle dell'Arno*, 226). Car heus ací que en aquest *Agliati* trobem el rigorós paral·lel dels nostres noms que més ens interessaven: *Aiats* i *les Allades*. Perquè ens recordarem que –ada i –at han funcionat com a substituïts dels sufixos hereditaris col·le. de noms de planta ETUM, –ETA (ETC, II, 13, 74)».

j) La coneixença de les regles fonètiques de tots els estrats i èpoques i les fonts li fan trobar l'ètim, sempre refermant-se en parònims d'altres llengües:

AITUÀ, del Conflent, II, 47b, de qui diu que «Les formes antigues ja ens orienten, d'una banda cap a un derivat en –(I)ANUM de NP romà, i per altra banda cap a una inicial amb diftong, on la *i* formi part del grup –it– usualment provinent de ≤ CT romànic. Fóra natural pensar

en el nom OPTATUS, que és com l'adjectiu i viu en inscripcions. I la confusió *pt* amb *ct* era normal. Així *OCTATIANUM ≥ Uitaà, i després metàtesi en Eituà/ Aituà (zona de confusió de neutres).

Si encara quedessin dubtes els esvairà la repetició en els dos dominis lingüístics de França, de NLL derivats en –ANUN i –ACUM d'aquest radical: *Cheyran*, en el dept. Gard apareix com *Uchezano* l'any 1463 i Paul Meyer i Skok observaren ja que no podia venir de CARIUS i sospitaven una base en *Och– o Oct–*. La forma de 1030 era *octodano*, clarament ≤ OCTATIANUM, que en llenguadocià havia de passar per Ochaizan i, amb afèresi de *o–*, rotacitzat *Cheyran* (la *–d–* de 1030 seria la *δ* que passa a *–z–/–r–*). I més clars encara cita el mas *Utezà* de Rouvenac a l'Aude (Sabarthès) i un de l'Arieja. I també els topònims *Thoisie* ≤ *Oteizi* ≤ *OCTATIANUM. «I possiblement *Thoisie* a l'Osère per més que se li hagi atribuït un epònim cèltic /.../ A falta de documentació i informació local, s'imposa però reservar la nostra opinió sobre aquest últim, sense tampoc adherir–nos gaire a aquell judici (cf. Vincent, §196) sobretot si és que es basa en un *Taucius* sense altra garantia que la de Holder (que ja sabem venia sovint massa barat el cèltic)».

I igualment en LAVERN, v, 17a, al Penedés, homònim al SO del Camp de Tarragona, B. de la Font de Lavern: «Hi ha sobretot el nom del riu britànic Severn, de provat origen cèltic /.../ I no pot ser casual la perfecta coincidència dels tres noms, en una forma idèntica, i designant tots tres un corrent d'aigua. En cat. Savern ≥ Lavern quan caigué en decadència tingut per vulgarisme l'article arcaic IPSA, com SAMBUCA ≥ la Muga /.../ «No està isolat aquest celtisme a l'Alt Penedès: allí entorn n'hi tot un nucli: Badorc ≤ BITURIGON, Abrera /.../ I prop Durban, Durfort, Talavera».

1) Eixamplar l'abast geogràfic d'un topònim d'altres llengües per l'àrea catalana:

ARDENYA, II, 226: Segueix l'opinió emesa en ETC, I, 80, és a dir, els ardenyes catalans són gemans dels francesos i venen del gal *arduen-na*, que no solament viu a la zona Valònia–Champagne–Lorena sinó que apareix en la toponímia menor del Cantal i a l'Aude. Per a ell el nom cat. és autòcton com ho prova el tractament de la NN i el fet que

designen indrets situats en una altiplanície, que és el sentit del mot preromà.

Després de citar els treballs de Paul Lebel, en *Revue des Ét. Anc.*, XLIV, i Weisgerber, *Rheinische Vierteljahrsblätter*, XXIII, 1958, amplia l'abast geogràfic que cita aquest autor; compartix la seua opinió que el sufix no és cèltic sinó lígur o etrusc; i creu que com ARDUOS 'alt' no sols és itàlic o goidèlic, el més versemblant és que a Catalunya sigui sorotàptic. Acaba afegint més topònims catalans de la mateixa família com Arguenòs $\leq$ ARGO-EN-OSSE, al Comenge al costat de ARDEN-NU-OSTO. I igual que en el NE de França es donen la mà l'Ardenne amb l'ARGO-ENNA $\geq$ Argonne troba en terres hispano-cèltiques de València Argongaña (Teresa de Cofrentes) arrellegat per Cavanilles.

Es podria continuar tant com es vulga la mostra ja que en un 50% dels articles esmenta documentació de parònims o homònims romànics.

6.— Aportació de Coromines a la Romània: Les aportacions de Coromines a la Romània pel que fa a l'onomàstica són tantes com les fetes al lèxic castellà o al català. Per exemple:

a) Haver elevat el valencià al primer nivell de les llengües romàniques, haver fet que les monografies sobre les llengües de la Península Ibèrica es posen a un mateix nivell de les llengües més estudiades fins a ell, com són les de la Gal·loromània i Itàlia. I que els seus diccionaris, i entre ells, l'OnCat. s'hagen convertit en lectura indispensable per a qualsevol romanista al costat d'obres com el REW, FEW, AIS, etc. (Colon, 1962).

b) Provar i oferir una metodologia personal toponímica que analitza el topònim des de tots els punts de vista:

- lingüístic, partint de la fonètica real del mot, de la documentació històrica per veure'n la seua evolució i dels constituents del topònim: arrels, sufixos, etc.
- geogràfic: per a ell el topònim com està situat en un lloc al qual dóna nom, i viu en un territori juntament amb altres noms, forma la cara semàntica del mot.

- històric, ja que el nom és el testimoni de la història del lloc i hi aglutina tots els avatars humans.

Analitza sempre el topònim contextualitzat en el seu lloc i forma, comparat amb altres parònims o homònims de les terres catalanes, de les altres llengües romàniques i de totes les llengües que coneix per anar més a la segura.

Com diu sota l'article VILAMOLERA, VIII, 48: «Aquest article dóna un seguit de proves eloqüents dels múltiples paranys que posen a l'erudit les paronímies i alteracions dels escribes, si no va guiat pel fil d'Ariadna de la lingüística, i de l'onomàstica comparada».

I és que com diu en altres llocs els toponomistes necessiten tres menes de dades importants:

- un coneixement total de la toponímia de la regió i dels països veïns, d'una banda perquè no s'arriba a la certitud sinó comparant molts noms, sovint molts desenes (recordem els exemples que he posat de Bixessarri i d'Andorra), després perquè sovint és el nom d'un indret obscur i sense importància avui dia el que conté la clau de tota la qüestió.
- conèixer les formes antigues dels noms de lloc.
- tenir un coneixement exacte de la pronúncia actual de cada nom.

I hi insistix dient que en les recerques toponomàstiques s'està voltat de tenebres. És absolutament indispensable, si és vol arribar a algun resultat segur, de posseir coneixements sòlids de moltes llengües i molt diverses (ETC, I, 37–38).

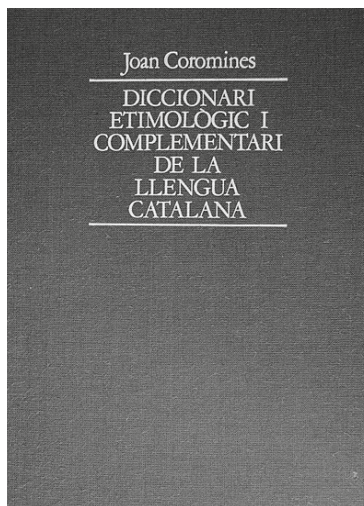
c) Haver defés sense dubtes el paper de les lleis fonètiques en l'estudi de la toponímia, contra Antoni Tovar i altres, a partir de la documentació pertinent:

No accepta que «en toponimia se puede prescindir de leyes fonéticas y de que los nombres al convertirse en propios se separan del curso normal de la lengua. Las únicas diferencias que en este respecto existen entre el topónimo y el apelativo consisten en que para aquél hay que conocer mucho más a fondo la antigua fonética dialectal, cuyos

detalles han sido cubiertos frecuentemente por reacciones posteriores, en forma tan completa a veces que no queden huellas de ellos en el material apelativo, pero sí en el toponímico; y por otra parte en la menor resistencia que presenta la toponimia (por ser más del dominio de las capas inferiores de la sociedad y menos de las aristocráticas y conservadoras) frente a los fenómenos inductivos (metátesis, disimilaciones, etc)» (Top. Hesp, I, 17).

d) Proposar el treball en equip entre especialistes de diverses matèries: Sovint, ell, coneixedor de les dificultats de l'estudi toponímic, demana la col·laboració de diversos especialistes. Per exemple: «Así como en este terreno de la toponomástica prerromana es indispensable que el romanista colabore con los lingüistas y eruditos de las ramas respectivas (vascólogos, indoeuropeístas, epigrafistas), todavía es más indispensable a mi entender que estos otros no traten de adelantar sin la colaboración o al menos el consejo de los romanistas. De otro modo se multiplican enormemente las probabilidades de error, ahí siempre considerables» (corregeix Tovar respecte a Laredo ≤ *GLARETUM) «de existencia comprobada por el toscano *guiareto* 'arenal...» (Top Hesp, I, 19).

e) Demanar que es facen repertoris toponímics de la Península Ibèrica a imitació dels Diccionaris topogràfics francesos. Com diu Gulsoy, p. 248, el seu col·laborador màxim, ell només disposava per a estudiar la Península Ibèrica del *Diccionario Geográfico–Estadístico–Histórico de España y sus posesiones de Ultramar*, Madrid, 1945–50, de Pasqual Madoz. El mateix Coromines ho diu: «/Convindrien/ una serie de diccionarios topográficos provinciales, a la manera de los departamentales franceses, aunque menos ambiciosos, menos ricos y con menos pretensiones de obra definitiva», que arplegaren a) formes de les fonts escrites medievals; b) variants orals locals (Top Hesp, I, 27).

f) Mostrar com qualsevol estudi sobre qualsevol zona romànica pot servir de model i de base a l'estudi d'una altra zona concreta:

En el *Rätisches Namenbuch*, que estudia la toponímia dels Grisons, veia un model per a ell des de jove. En diu:

«Para el etimologista y el especializado en la toponomástica de cualquier país encontrarán abundantes datos para resolver o aclarar los problemas individuales que los preocupan. No importa que el terreno de sus actividades se halle muy alejado de Suiza. El hispanista caería en error al desdeñar esta fuente de información comparativa /.../ Quisiera apoyarme en un hecho corriente en la toponimia grisona para explicar todo un grupo de nombres de lugar catalanes. Me refiero a la costumbre, bien conocida de emplear un nombre haciéndole constantemente preceder de una preposición determinada, aun cuando su función dentro de la frase parece que se oponga a ello, por ejemplo cuando es predicado» (Top Hesp, I, 182–83). I és que formes estereotipades com a topònims es remunten fins els diplomes més antics del baix llatí. Això explica una sèrie de mots, especialment d'Andorra, com *Envalira*, *Encamp*, *Engordany*, amb *In* aglutinat a noms de lloc, ja vius des del llatí vulgar.

A més hi troba coincidències entre la zona pirenaica i la grisona repartides en tres grups:

- Els sentits especials que han pres certes paraules, d'ús general, com *FURCA*, *BALTEUS*, *CINGULUS*, *JANUA*: són metàfores o accepcions noves suscitées pel paral·lelisme en les condicions geogràfiques.
- Els arcaïsmes llatins o romànics, com: *AFLARE*, *ANIMALIA*, *RUDICA*, *DOMNICUS*, *BASILICA*, *PONS*, *SUMMUS*: estos arcaïsmes afecten més al castellà o gascó.
- Paraules preromanes: *LAMA*, *ARRUGIA*, *BARRANCA*; *BALMA*, *TURO*, *CAVORCA*: «Aquí la explicación en parte es la misma, el arcaísmo del latín regional, pero en parte también puede estar la causa en la comunidad de substrato, debida a la presencia de pueblos vencidos, habitantes de los territorios intermedios

entre los Alpes y los Pirineos que tuvieron que replegarse a las dos cordilleras» (Top Hesp, I, 192–193).

Moltes etimologies de topònims dels Pirineus les troba gràcies a aquesta obra, com el pall. i rib. *ratja*; aran. *araga*, gasc. i lang. *arradjo* ‘sitzània’ ≤ (AVENA) ERRATICA, i el sobreselvà *radi* (REW: ERRATICUS), occ. ant. *arratge*, i formes d’Itàlia.

g) Ús de materials de primera mà, arplegats de viva veu o aportats per ell per primera vegada:

«Les enquestes que faig per tot Catalunya, per recollir els noms de lloc vius que figuraran a l’Onomasticon Cataloniae, em donen ocasió d’anotar un gran nombre de mots, usuals a diverses localitats, que no han estat mai objecte d’observació, o que no ho han estat en la forma o amb la precisió amb què ara els recullo» (ETC, I, 207). Per exemple: *Carant* viu en una ampla zona del nord-oest de Catalunya que comprén la major part del Pallars i trossos adjacents del Segre mitjà i del curs mitjà de la Noguera Ribagorçana. Designa un corrent d’aigua molt pendent, en terra rocosa, o el llit sec d’un tal corrent d’aigua. A més ha creat molts topònims, com l’alpí *caranto*, que significa el mateix i n’és una romanalla que «ha sobreviscut només a la regió nordoest, refugi i ciutadella de tots els arcaïsmes» (ETC, I, 212–215).

h) Necessitat d’estudiar la toponímia occitana. En «Du nouveau sur la toponymie occitane», p. 193, afirma: «Les études sur la toponymie du Midi de la France se trouvent encore dans un état de retard remarquable. Il faut reconnaître, il est vrai, que c’est le développement de la toponomastique dans le monde qui a avancé moins qu’on n’était en droit de l’espérer au commencement de ce siècle; et que le retard de nos études dans le Midi, bien plus grave que pour le Nord, devient moins décourageant et moins surprenant si nous réfléchissons que, même pour les pays de langue d’oil, nous ignorons encore beaucoup, et que cette ignorance souvent concerne des noms très importants, des toponymes bien en vue».

Sosté les afinitats entre el sud de França i Hispània al voltant dels Pirineus i diu que «en sciences humaines aussi, il y a, pour ainsi dire, un système de vases communiquants» (“De nouveau”, p. 196)

I hi aprofita per a fer una nova reflexió metodològica (pp. 197–299, 223):

—En les recerques modernes de toponomàstica preromana i inclús romana en general, no es deu esperar solucions simples sinó difícils, i s'haurà d'anar per etapes desbrossant el terreny, buscant el camí, aportant pistes per a resoldre'l i eliminant les coses inversemblants i les massa arriscades.

—S'ha de ser atrevit si es vol fer avançar la matèria.

—Si una etimologia toponímica no és possible segons la fonètica històrica de la llengua en general, s'ha d'eliminar. Això fa que hàgem de conèixer la fonètica del dialecte local antic i modern. Per exemple, descarta que *Tulle* ≤ TUTELA, perquè és impossible fonèticament (Billy, 546, n'opina el contrari).

—Buscar localitats veïnes des del punt de vista geogràfic, els noms dels quals estiguen relacionats per prefixos o sufixos. La situació geogràfica dona pistes. Això és bàsic als Pirineus on diverses llengües preromanes han conviscut durant molt de temps, i són mal conegudes.

—Traçar fronteres lèxiques entre zones i llengües sabent la penetració del lèxic. Per exemple, el sufix *-osse*.

—Assegurar l'etimologia amb documentació antiga, controls geogràfics i lingüístics, mètode morfogeogràfic.

Aprofita els seus coneixements de llengües preromanes i del català per a intentar explicar el sud d'Occitània.

i) Demana que s'estudie la toponímia gallega: «Llamo la atención hacia dos necesidades urgentes: la de que los romanistas y los toponomastas europeos no desatiendan lo gallego tan vergonzosamente como lo hacen, y la de que los eruditos gallegos a su vez nos proporcionen a todos la información crítica que necesitamos para ayudarlos a trabajar en su terreno /.../ El estado de inconcebible atraso de la toponomástica gallega entre los lingüistas me obliga a lanzarme atrevidamente, contando con poca documentación antigua /.../ No son condiciones prudentes en el trabajo toponomástico, pero con cuántos nombres

antiguos y modernos hemos de trabajar todavía en peores condiciones!» (Elementos prelatinos, pp. 95–99).

A pesar de falta de materials i reconeixent que pot ser improcedent proposa una etimologia de *Becerreá* $\leq$ *bergedo-reda-na* ‘La ciutat del camí del Bierzo’, la fa partint de fonètica històrica, dades geogràfiques i per damunt de tot d’una estructura morfològica ben definida.

j) Correccions i primeres opinions a moltes etimologies donades per altres romanistes d’altres zones i topònims: Per exemple, en:

AULÓ, II, 277a: Ve de EBUL-ONO (DECat, III, 826–827), germà del poble conflentí d’Èvol. Hi afegeix topònims occitans paral·lels, amb sufixos pre-romans, com *Aulòs* i *Aulàs* i corregix Wartburg: nota 1: «La pretesa etimologia cèltica *Abud- del fr. Érable, a desgrat de Wartburg ha quedat refutada per l’adhesió de Pok a l’ètimon veritable ACER ARBOR i la meua nota 7 del DECat, I, 198, rebutjant l’existència de tal forma en cèltic antic».

ALCOVER, II, 106–107b: Desmentix sense titubejos la proposta de l’AlcM que Alcover $\leq$ mossàrab al-qobbair ‘sospesador’, compost de l’àrab qobba –híbrid– i el sufix –ARIU, perquè aquesta forma no existix en mossàrab. I dubta si adscriure’l a l’àrab o al preromà. Com a àrab té a favor el començament per *Al-* i la situació en una zona aràbiga. Podria vindre de *Al-cobéi (er)*; com a preromà l’existència del parònim aragonés Alcubierre. O de l’indo-europeu, ja que existix a Cuenca, *Ercaviga* i *Arcobriga* a la Tarraconense segons Holder. Al final accepta provisionalment l’etimologia aràbiga com a més versemblant.

AMPOSTA, II, 184: La fa vindre del llatí IMPOSITA, adjectiu que en cat. caigué prompte en desús però es manté en occità fins el segle XIV. I descarta sense vacil·lació altres teories seues i d’altres com VILLA ANTEPOSITA, o IN AMNI POSITA, del DCVB.

BELLCAIRE, II, 406b: Per a ell, *Bellcaire* en occità i en català vindria de QUADRUM ‘caire’, precedit per l’adjectiu *bell* ponderador. No cal veure ací un celtisme format sobre KADRO– ‘formós’, com fa Holder, a pesar que es trobe en les llengües britòniques i en el teònim *Belatucadros*.

7.— Conclusions:

—Joan Coromines es un gran estudiós i excel·lent romaniste com diu Badia i Margarit: «Joan Coromines representaba una materia científica, la lingüística románica, que hoy muchos consideran superada por la vastedad de conocimientos que implica o debería implicar. De ahí la tendencia actual a fragmentar la romanística según los territorios de cada lengua o de grupos de lenguas. Por más que yo sea de los que creen que la lingüística románica tiene todavía un ancho campo de posibilidades, he de reconocer que en varios aspectos, la figura y la obra de Joan Coromines cierra una etapa importante en nuestra disciplina» (en La Vanguardia, 3-I-1997).

—L'objectiu de la seua obra és etimològica i sempre ens aporta una opinió mesurada i contrastada. No defuig d'opinar a pesar de la dificultat de fer-ho en molts casos com ell mateix reconeix. Però de vegades les propostes de l'OnCat són millorables, per la nova documentació publicada aquests darrers anys i sobretot per les riques opinions que ell ens dona. I és que com diu Joan Solà, p. 346: «L'Onomasticon va ser redactat amb l'ànsia de l'autor de no poder acabar la que era justament la nineta dels seus ulls. Això es reflecteix en un estil sovint taquigràfic, ple d'abreviatures sense desxifrar, en llacunes freqüents i en una informació sovint desequilibrada».

—L'OnCat representa els resultats de la recerca de més de seixanta anys d'un romanista inspirat i original, i de coneixements prodigiosos. Coromines havia vingut donant les anticipacions d'aquest *magnum opus* des dels anys 30 en monografies cabdals. Altrament, és sabut que el gran mestre es va ocupar dels problemes i de l'origen de noms de lloc a cada ocasió a les pàgines dels seus diccionaris etimològics. Com diu Gulsoy (2001, 249): «Ara bé, el que no puc subratllar a bastament és que l'especialista que s'ocuparà d'aquestes qüestions sovint comptarà amb l'avantatge de tenir el tema ben documentat i discutit, i trobarà a més ensenyaments de tota mena que li puguen orientar en la seva tasca: fets de fonètica o de morfologia històriques poc observats, o novament formulats, i mètodes d'anàlisi força instructius».

Això ja ha permès a molts dels seus col·laboradors fer-li rectificacions a les seues propostes. Per exemple, en MALGRAT: La recerca «aviat va fer palès que alguns homònims i parònims es donaven en d'altres dominis romànics: dos a França (Malgrat i Maugré), quatre a Itàlia (Malgrate, Malgrado), i, a més, *Malgrad* era l'antic nom de la ciutat lleonesa de Benavente». I no tots els pobles amb aquest nom havien estat castells o llocs fortificats. Aquest fet induïx a Gulsoy (2001, p. 253) a proposar un origen *locus* MALEGRATUS 'lloc ingrà', referit a un terreny improductiu i inútil, i no a un MALUM GRADUM.

—Joan Veny, 1996, 193 va dir d'ell: «Coromines ha acumulat en grau summe aquestes tres potències: posseeix una memòria feliç, que li permet relacionar els fets aparentment més allunyats, una intel·ligència penetrant i una voluntat de ferro que ha posat el seu talent al servei de l'onomàstica /.../ Afegiu-hi una rara intuïció per trobar arrels a les paraules, un olfacte etimològic singular, una vasta cultura i tindreu davant vostre l'etimologista ideal».

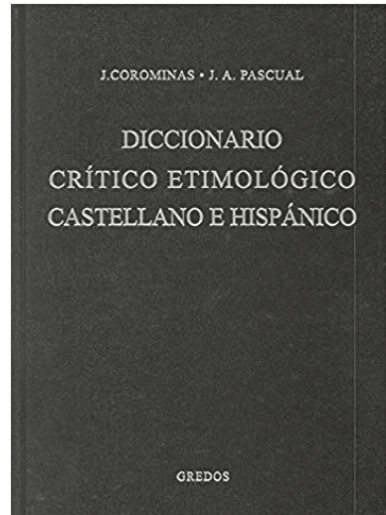
—Obres com les de Coromines ens inciten a seguir la seua trajectòria dins del català i també a mampendre estudis toponímics comparatístics de diverses llengües. Del seu exemple, va nàixer l'Onomasticon Basconiae, fet en col·laboració per científics de distintes branques; a Espanya està fomentant-se ara un grup d'investigadors en un projecte nacional subvencionat pel Ministeri d'Economia, impulsat per l'AVL, dirigit per Xavier Terrado i Ana Bouillon per fer el projecte de Toponímia hispànica que demanava Coromines. I cal també afegir-hi un grup d'estudis de toponímia occitanocatalana que estudeie la zona.

Si tot açò es fera les propostes i desitjos del mestre Coromines quedarien totalment coberts.

—De la tasca de Coromines en l'OnCat es pot dir el mateix que va dir Baldinger dels seus diccionaris, 1998, p. 108: «No se puede negar la labor casi sobrehumana de toda una vida, los méritos de reunir un material casi infinito, de analizarlo, compararlo, etimologizarlo dentro de familias muchas veces muy complicadas, tropezando con problemas y dificultades casi innumerables /.../ Creo que todos los romanistas admiran este esfuerzo realmente gigantesco».

—En l'article "La recepció de l'Onomasticon Cataloniae de Joan Coromines en la Romània", vaig fer veure raonadament com l'obra onomàstica del nostre toponimiste no ha estat rebuda com caldria pels estudiosos de la Romània. En la mateixa línia, Solà, 2000, p. 348, diu: «Una part important d'aquesta obra és encara molt recent i per tant poc coneguda; però, d'una altra banda, constatem un altre aspecte lamentable en aquest afer: els especialistes de fora del domini lingüístic català no poden o no volen enfrontar-se amb la seva obra catalana; cosa que també podríem qualificar d'ironia del destí, si recordem que Coromines pretenia d'erigir a la llengua catalana un monument científic de tal naturalesa que aquesta llengua fos imprescindible en els estudis de Romanística».

—Obres com les citades de Billy, Gasca, Astor i altres han oferit etimologies distintes a les obres en què es basà Coromines. Este fet no li lleva cap mèrit però fa que nosaltres estiguem obligats a tornar-los a estudiar amb les noves perspectives i documentació.

BIBLIOGRAFÍA

ASTOR, Jacques (2002), *Dictionnaire des noms de famille et noms de lieux du Midi de la France*, Millau.

BADIA I MARGARIT, Antoni M^a (1997), «Joan Coromines (1905–1997): Necrologica», en *Revue de Linguistique Romane* 61, pp. 300–308.

BALDINGER, Kurt (1998), «Los dos nuevos diccionarios de Coromines para el español y el catalán (DECH y DCAtr). Reflexiones críticas», en Andrés–Suárez, Inés, *Estudios de lingüística y filología españoles, homenaje a Germà Colón*, Madrid: Gredos, pp. 85–113.

BILLY, Pierre–Henry (2011), *Dictionnaire des noms de lieux de la France*, París: Errance.

COLON, Germà (1962), «El Diccionario de Corominas. Notas de lexicografía y etimología hispánicas», en *Zeitschrift für romanische Philologie* 78, pp. 59–96.

COROMINAS, Joan (1973), «De toponimia vasca y vasco–románica en los Bajos–Pirineos», en *Fontes Linguae Vasconum. Studia et Documenta* (Pamplona), IV, 12, pp. 299–319.

COROMINES, Joan (1973), «Du nouveau sur la toponymie occitane: Recherches sur les noms de lieux préromans de Languedoc et de Gascogne», En *Beiträge zur Namenforschung. Neue Folge* (Heidelberg), VIII, pp. 193–308.

COROMINES, Joan (1976), «Elementos prelatinos en las lenguas romances hispánicas», En *Actas del I Coloquio sobre lenguas y culturas preromanas de la Península Ibérica*, Salamanca, 1974, Salamanca, Universidad de Salamanca, pp. 87–184.

COROMINES, Joan (1980–1991), *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, Curial–La Caixa, 9 vols.

COROMINES, Joan (1955–57), *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana*, 4 vols, Madrid, Gredos.

COROMINES, Joan (1965–1970), *Estudis de toponímia catalana (ETC)*, 2 vols., Barcelona, Barcino.

COROMINES, Joan (1971), *Lleures i converses d'un filòleg*, Barcelona: Club Editor.

COROMINES, Joan (1989–1997), *Onomasticon Cataloniae*, Barcelona, 8 vols., Curial–La Caixa.

COROMINES, Joan (1972), *Tópica Hespérica, Estudios sobre los antiguos dialectos, el substrato y la toponimia romances*, 2 vols., Madrid, Gredos.

GASCA QUEIRAZZA, Giuliano i ALTRES (1990), *Dizionario di toponomastica italiana*, Torino UTET.

GULSOY, Joseph (2001), «L'Onomasticon Cataloniae i la recerca futura», en *Actes del XXV Colloqui de la Societat de Onomàstica 1999–BISO* 86, pp. 247–272.

GULSOY, Joseph (1964), «Corominas' Research for his Onomasticon Cataloniae», en *Hispanic Review*, 32, 1964, pp. 247–255.

MOREU–REY, Enric, «Índexs de topònims registrats en els volums del DECat», en *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* VI, p. 14–16; VII, p. 12–15; XI, p. 16–18; XVI, p. 46–48; XXI, p. 26–29; XXVI, p. 75–76 ; XXXI, p. 48–50 ; XXXIV, p. 54–55 i XLVI, pp. 58–59.

SOLÀ, Joan (2000), «Joan Coromines i Vigneaux: 1905–1997: Necrològica», en *Estudis Romànics*, XXII, pp. 342–350.

VENY, Joan (1996), *Onomàstica i dialectologia*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

VENY, Joan (2008), «Joan Coromines, etimologista», en Teresa Cabré, M. Prat, J. Torruella, eds., *Joan Coromines i la filologia romànica*, Barcelona: UAB, pp. 115–149.

VENY, Joan (2007), «Coromines, colós de l'etimologia», en *Zeitschrift für Katalanistik*, 20, pp. 3–20.